

De Relatie tussen Zelfregulatie, Coparenting en Internaliserend Probleemgedrag bij Peuters

Dewi Laura van der Poel
0361054

Universiteit Utrecht
Master psychologie, Kinder- en Jeugdpsychologie

THESIS

De Relatie tussen Zelfregulatie, Coparenting en Internaliserend Probleemgedrag bij Peuters

Dewi Laura van der Poel - 0361054

Datum

Begeleidster vanuit de Universiteit:

dr. A. Karreman

Tweede Beoordelaar:

prof. dr. M. A. G. van Aken

Inhoudsopgave

<u>Samenvatting</u>	<u>4</u>
<u>1. Inleiding</u>	<u>6</u>
<u>2. Methode</u>	<u>14</u>
<u>3. Discussie</u>	<u>24</u>
<u>Referenties</u>	<u>27</u>

Samenvatting

In deze thesis is bij 89 twee-ouder gezinnen en hun eerstgeboren kinderen, de relatie tussen zelfregulatie, coparenting en internaliserende problemen bij peuters onderzocht. Er is gekeken naar de samenhang tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd, en de samenhang tussen coparenting en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd is onderzocht. Daarnaast is er ook gekeken of zelfregulatie een modererende rol speelt tussen coparenting en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd.

Uit de resultaten blijkt geen samenhang tussen zelfregulatie, coparenting en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar. Als laatste blijkt er geen sprake te zijn van een modererende rol van zelfregulatie in de relatie tussen coparenting en internaliserende problemen.

Over het algemeen kan er aan de hand van de resultaten van deze thesis geconcludeerd worden dat er geen verband bestaat tussen internaliserend probleem gedrag en de variabelen zelfregulatie en coparenting.

1. Inleiding

Internaliserend probleemgedrag bij kinderen wordt in tegenstelling tot externaliserend probleemgedrag vaak pas laat opgemerkt of helemaal niet ontdekt. Kenmerkend voor kinderen met internaliserende problemen is dat zij hun gevoelens naar binnen richten en vaak angstig, verdrietig en teruggetrokken zijn. Deze problemen hebben een directe impact op de kinderen zelf en is voor anderen niet altijd even goed waar te nemen. Daardoor worden internaliserende problemen vaak pas laat opgemerkt of helemaal niet ontdekt. Bepaalde gedragingen zoals terughoudendheid en geïrriteerdheid zijn te observeren, maar de onderliggende gevoelens hoeven niet altijd opgemerkt te worden (Mesman & Koot, 2000).

Het niet ontdekken van internaliserende problemen kan gevolgen hebben. Probleemgedrag van jonge kinderen zijn behoorlijke voorspellers voor het ontwikkelen van psychopathologie in de latere jaren (Egeland, Pianta & Ogawa, 1996; Lavigne, Arend, Rosenbaum, Binns, Kaufer-Cristoffel & Gibbons, 1998; Mesman & Koot, 2000). Volgens Reynolds (1992) bestaat er al vanaf een jonge leeftijd een redelijke stabiliteit in de ontwikkeling van internaliserende problemen. Wanneer internaliserende problemen stabiel blijven en in de late kindertijd nog aanwezig zijn, kunnen deze problemen zich ontwikkelen tot verschillende stoornissen, zoals depressies, angststoornissen of psychosomatische stoornissen. Uit verschillende onderzoek blijkt dat er geen sekse verschillen naar voren komen in de prevalentie van internaliserende problemen tussen jongens en meisjes in de kindertijd (Costa, Weems, Pellerin & Dalton, 2006; Earls, 1980). Het is van belang onderzoek te doen naar de voorspellers van internaliserende problemen, gezien de gevolgen die deze problemen kunnen hebben. In de toekomst kunnen behandelingen hierop afgestemd worden en kan er eventueel eerder geïntervenieerd worden.

Er is veelal onderzoek gedaan naar klinische populaties, maar het is echter ook nuttig om onderzoek te doen in een populatie waar nog geen diagnostiek aan te pas is gekomen. Vandaar dat er voor deze thesis is er gekozen om onderzoek te doen in een niet-klinische populatie. De drie doelen van het onderzoek zijn: 1) onderzoeken in hoeverre zelfregulatie van het kind samenhangt met internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar; 2) onderzoeken in hoeverre coparenting (samenwerking betreffende de opvoeding) samenhangt; en 3) onderzoeken of er sprake is van een interactie effect tussen zelfregulatie en coparenting wanneer er gekeken wordt naar internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar.

Er is gekozen om de samenhang tussen de variabelen zelfregulatie en coparenting, en internaliserende problemen te onderzoeken, aangezien het een kindfactor en een ouderfactor betreft. Bij de kindfactor zelfregulatie gaat het om de capaciteit om gedrag en gevoelens te reguleren en blijft door de jaren heen redelijk stabiel (Kochanska, Murray & Harlan, 2000). Het is echter onvolledig alleen te kijken naar een kind-factor aangezien omgevings-factoren ook invloed hebben op het gedrag van het kind (Spinrad, Eisenberg et al, 2007). Omdat de ouder-factor een erg belangrijke omgevingsfactor is, is er gekozen om het nog weinig onderzochte construct coparenting in verband te brengen met internaliserende problemen.

Zelfregulatie

Temperament wordt gedefinieerd als de individuele verschillen in reactiviteit en zelfregulatie, waarbij met reactiviteit de opwekking van beweging, emotie en oriëntatie bedoeld wordt (Rothbart, 2004). Zelfregulatie is het proces dat de reactiviteit modereert. Temperament wordt gezien als aan de ene kant de fysiologische kenmerken van een persoon en aan de andere kant de sociale interacties met de omgeving. Onderzoek naar temperament geeft de mogelijkheid om te kijken naar de individuele verschillen in domeinen als sociale, cognitieve en persoonlijke ontwikkeling. De temperament gerelateerde variabelen blijken redelijk stabiel te blijven over de jaren heen en aangezien temperament als voorloper van de persoonlijkheid wordt gezien, kan er een redelijk goed beeld gevormd worden hoe de persoonlijkheid zich ontwikkelt (Rothbart & Ahadi, 1994).

Block en Block (1980) noemen ego-controle en ego-veerkracht als de onderdelen van het temperament. Het construct ego-controle verwijst naar het moduleren van impulsen en wordt gemeten in een continuüm van ondergecontroleerden en overgecontroleerden. Het construct ego-veerkracht heeft betrekking op capaciteit om het niveau van ego-controle aan te passen aan de eigenschappen van de omgeving. Ook hier is er sprake van continuüm met aan de ene kant het creatief aanpassen aan de veranderingen van de omgeving en gebeurtenissen en aan de andere kant het zeer inflexibel om kunnen gaan met veranderingen en stressvolle gebeurtenissen. Aan de hand van deze constructen kunnen er drie typen onderscheiden worden; de ondergecontroleerden (lage score op ego-controle en lage score ego-veerkracht), de overgecontroleerden (hoge score op ego-controle en lage score ego-veerkracht) en de veerkrachtigen (gemiddelde score op ego-controle en hoge score op ego-veerkracht) (Block & Block, 1980). Volgens Kochanska en collega's (2000) en Derryberry en Rothbart (1997) overlappen ego-controle en ego-veerkracht enigszins met de definitie van effortful control.

Ontwikkeling van zelfregulatie

Zelfregulatie is iets wat zich moet ontwikkelen door de kinderjaren heen. In de vroege kinderjaren gaan kinderen steeds meer handelen naar de regels van hun ouders en de sociale standaarden. De regulatie van het gedrag verschuift naarmate kinderen ouder worden van extern naar intern. Volgens het model van Kopp (1982) zijn de eerste twee jaren erg van belang voor het ontwikkelen van zelfregulatie. In dit model wordt uitgelegd dat kinderen tussen de 12 en 18 maanden hun gedrag kunnen reguleren en dit ook gaan doen naarmate ze zich bewust worden van de sociale eisen en de verwachtingen van hun ouders of verzorgers. Deze regels en verwachtingen worden steeds meer geïnternaliseerd (Kochanska, Aksan, and Koenig, 1995) zodat wanneer kinderen 24 maanden oud zijn zij zelf hun gedrag kunnen reguleren zonder hulp van buitenaf. De zelfregulatie van kinderen van 36 maanden en ouder is zo flexibel geworden waardoor ze de mogelijkheid hebben om hun gedrag aan te passen aan veranderende situaties. Bij kinderen van 3 jaar en ouder raakt de zelfregulatie betrokken in verschillende gebieden van het functioneren, zoals het motorische, het cognitieve, het sociale en het gedragsgebied van functioneren (Kochanska, Coy & Murray, 2001; Kochanska et al., 2000).

Effortful control

Er zijn meerdere concepten die onder zelfregulatie vallen maar wel verschillende capaciteiten van regulatie omschrijven, namelijk volgzzaamheid, inhibitie, emotie regulatie en effortful control. Onder dit laatste construct verstaat men het vermogen om een dominante reactie vrijwillig te onderdrukken en daarna een minder dominante reactie uit te voeren (Rothbart, 1988). Vergeleken met de andere vormen van zelfregulatie wordt effortful control gezien als een breder construct die invloed heeft op verschillende vaardigheden die te maken hebben met emotionele en sociale dimensie (Kochanska, Murray & Coy, 1997; Kochanska et al, 2000) en kunnen individuele verschillen in de vroege kinderjaren waarschijnlijk door effortful control verklaard worden. Daarnaast wordt deze vorm van zelfregulatie, nadat het aan het einde van het eerste jaar gevormd is, steeds stabiel en kan het later gezien worden als een goede persoonlijkheidsvariabele (Kochanska et al, 1997; 2000). Het is dan ook een veelvuldig onderzochte vorm van zelfregulatie en er zijn verschillende testbatterijen ontwikkeld om dit construct te operationaliseren. In dit onderzoek wordt effortful control gebruikt als concept voor zelfregulatie.

Verband tussen zelfregulatie en internaliserende problemen

Uit onderzoek naar temperament is gebleken dat zelfregulerende factoren belangrijk zijn bij de complete ontwikkeling van een kind en vooral invloed hebben op de sociale ontwikkeling (Kochanska, Murray & Coy, 1997). Effortful control wordt als essentieel gezien voor de aan emotieregulatie gerelateerde processen en emotioneel gedrag, zoals agressie, verdriet en angst (Rothbart & Bates, 1998). Er is veel bekend over het verband tussen lage zelfregulatie en externaliserende problemen, maar het verband tussen zelfregulatie en internaliserende problemen is minder duidelijk.

Door Oldehinkel, Hartman, de Winter, Veenstra en Ormel (2004) en Muris en Ollendick (2005) wordt een verband gevonden tussen een lage zelfregulatie (lager dan bij kinderen zonder probleemgedrag) en internaliserende problemen. In het onderzoek van Oldehinkel en collega's (2004) is er gekeken naar het verband tussen temperament en internaliserende gedragsproblemen bij 2230 Nederlandse kinderen van 10 tot 12 jaar oud. Uit de resultaten komt naar voren dat de groep kinderen met alleen internaliserend probleemgedrag lager scoort op effortful control dan de groep kinderen zonder probleemgedrag, maar het verschil is klein. In het review van Muris en Ollendick (2005) worden verschillende aspecten van temperament samen met kinderpsychopathologie besproken. Er wordt geconcludeerd dat kinderen die er niet in slagen op een goede manier effortful control te ontwikkelen een verhoogd risico hebben op psychopathologieën als een depressie of/en een angststoornis. Kinderen met een hoog niveau van effortful control zijn echter in staat deze negatieve emoties beter te reguleren (Lengua & Long, 2002; Salmon & Pereira, 2002).

Verschillende andere onderzoeken laten echter een heel ander resultaat zien. Hier worden internaliserende problemen geassocieerd met een hogere zelfregulatie (Hart, Hofmann, Edelstein & Keller, 1997; Murray & Kochanska, 2002; Robins, John, Caspi, Moffitt & Stouthamer-Loeber, 1996). In de onderzoeken van Robins en collega's (1996) en Hart en collega's (1997) worden een groep van 300 blanke en Afrikaanse Amerikaanse jongens van 12 tot 13 jaar en een groep van 128 IJslandse kinderen van 7 jaar in de door Block en Block (1980) gevormde groepen verdeeld; de veerkrachtigen, de overgecontroleerden en de ondergecontroleerden. Uit beide onderzoeken komt naar voren dat de overgecontroleerden in meerdere mate problemen ondervonden bij het verkrijgen van sociale contacten, meer teruggetrokken waren in sociale situaties, lagere zelfwaarde hadden en gevoeliger waren voor internaliserende problemen dan de andere twee groepen. Hart en collega's vinden deze resultaten terug op verschillende meetmomenten (8, 9, 12 en 15 jaar). In het onderzoek van Murray en Kochanska (2002) wordt er getracht een verband te leggen tussen verschillende niveau's van effortful control en

externaliserende en internaliserende problemen, bij kinderen tussen de 3,5 en 5,5 jaar. Uit de resultaten blijkt dat kinderen met een hoog en laag niveau van effortful control het meeste probleemgedrag laten zien, in tegenstelling tot kinderen met een gematigd niveau van effortful control. Nadat de kinderen in drie groepen werden verdeeld (*hoog niveau effortful control*, *laag niveau effortful control* en *gematigd niveau effortful control*) bleek dat er meer internaliserende problemen voorkwamen bij de groep met een hoog niveau van effortful control vergeleken met de andere twee groepen.

Uit de resultaten van het onderzoek van Murray en Kochanska (2002) blijkt er waarschijnlijk geen verband te bestaan tussen een laag en gematigd niveau van zelfregulatie en internaliserende problemen, maar kan een te hoog niveau van zelfregulatie bijdragen aan het ontwikkelen van internaliserende problemen. Vermoed wordt dat er geen sprake is van een lineair verband, maar een curve lineair verband tussen zelfregulatie en internaliserende problemen. Dit kan de oorzaak zijn van de uiteenlopende gevonden resultaten in de verschillende onderzoeken, maar er is nog wel onduidelijkheid over. De eerste onderzoeksvraag van deze thesis is daarom; *Wat is de samenhang tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd?* Verwacht wordt dat bij beide leeftijdsgroepen sprake is van een curve lineair verband, waarbij er geen verband is tussen een laag en gematigd niveau van zelfregulatie, en internaliserende problemen en wel een verband tussen een hoog niveau van zelfregulatie en internaliserende problemen.

Coparenting

In onderzoek naar de ontwikkeling van het kind worden gezinsinvloeden als een belangrijke factor gezien. Het gezin wordt gezien als een georganiseerd systeem, waarvan het even belangrijk is kennis te nemen van de verschillende elementen als de relaties onderling. Ook kunnen gezinnen gezien worden als hiërarchische systemen bestaande uit kleine subsystemen (bijvoorbeeld ouder-ouder of ouder-kind) die weer deel uitmaken van grotere systemen (bijvoorbeeld de maatschappij). Tussen al deze verschillende lagen in de systemen vinden interacties plaats. De gezinsleden en de subsystemen zijn onontkoombaar aan elkaar verbonden waardoor elk individu dus nooit helemaal begrepen kan worden zonder de context van het gezinssysteem (Cox & Paley, 1997).

In de literatuur is veel informatie te vinden over de één op één relaties in een gezin en minder over de drie-eenheid. De afgelopen decennia heeft men steeds meer het belang ingezien dat er gekeken moet worden naar de complete gezinsprocessen. Dit is onder andere te verklaren door het feit dat de rollen die mannen en vrouwen in het gezin innemen, deze periode zijn

veranderd. De werkverdeling in het gezinsleven is meer gelijkgetrokken voor beide sekse aangezien moeders steeds vaker deelnemen in de arbeidsmarkt en vaders steeds vaker een centrale rol in de opvoeding innemen. De verantwoordelijkheid van het opvoeden wordt hedendaags meer en meer gedeeld door moeders én vaders (McConnell & Kerig, 2002).

Interesse naar het concept coparenting is gekomen met de introductie van gezinssysteemtheorie van Minuchin (1974) en de gelijktrekking van de verantwoordelijkheid van het opvoeden. Coparenting wordt gezien als de samenwerking tussen volwassenen die verantwoordelijk zijn voor het grootbrengen en de zorg van kinderen. Het is meer dan het uitvoeren van verzorgende en opvoedende taken alleen (McHale, 1995), maar het gaat ook om toewijding en betrokkenheid. Verzorgers die tot een goed functionerend coparenting systeem zijn gekomen, hebben een manier gevonden om de individuele stijlen en voorkeuren aan elkaar aan te passen (McHale, 1995). Effectieve coparenting houdt in dat de verzorgende personen zorgen voor een veilige thuisbasis met stabiele en voorspelbare regels en er wordt samengewerkt aan een gezinssysteem dat uitgaat van solidariteit en steun, wat overgebracht wordt op de kinderen (McHale, Khazan, Erera, Rotman, DeCoursey & McConnell, 2002).

Uit het onderzoek van McHale, Kuersten-Hogan, Lauretti en Rasmussen (2000) blijkt dan ook dat ouders/verzorgers die hetzelfde denken over de opvoeding en goed samenwerken, zich in een betere positie bevinden om een stabiele, consistente en voorspelbare omgeving te creëren voor kinderen dan wanneer dit niet het geval is. Met consistentie wordt niet bedoeld dat ouders/verzorgers op dezelfde manier met het kind hoeven te spelen, praten of verzorgen, maar consistentie houdt in dit geval in dat men het eens met de basiselementen van verzorgen, bevestiging en ondersteuning krijgen van de verzorgende partner en dat de afgesproken gezinsregels ook daadwerkelijk toegepast worden in het bijzijn of de afwezigheid van de verzorgende partner (McHale et al, 2002).

Samenwerking in de opvoeding hoeft niet noodzakelijkerwijs in te houden dat de verschillende personen precies dezelfde rollen hebben in de opvoeding. Ook al komt uit onderzoek naar voren dat gelijke rollen in de opvoeding de voordelige resultaten opleveren (Schwartz, 1994), denken McHale en collega's (2002) dat het niet echt nodig is voor effectieve coparenting en dat er waarschijnlijk meerdere manieren zijn om tot een effectief samenwerkingsverband te komen.

Aan de hand van de vragenlijst de Coparenting Scale (McHale, 1997) kan het construct coparenting gemeten worden. Uit onderzoek van McHale (1997) is gebleken dat er vier dimensies van coparenting gemeten worden met de vragenlijst; Gezinsintegriteit, Minachting, Conflict en Stellen van grenzen. Gezinsintegriteit geeft de actieve pogingen van ouders om een

gevoel van saamenhorigheid te creëren weer. Minachting heeft betrekking op het minachten van de partner en het verzwakken van zijn of haar autoriteit. De schaal Conflict heet te maken met de openlijke onenigheid tussen ouders. Stellen van grenzen heeft betrekking op het stellen van grenzen voor het kind door beide ouders.

Verband coparenting en internaliserende problemen

Vanwege samenhang tussen opvoeding en de ontwikkeling van het kind zijn er veel onderzoeken die een verband trachten te leggen tussen opvoeding en internaliserende problemen. Het is bekend dat de kwaliteit van de relatie of huwelijksrelatie van de ouders of verzorgers een belangrijke invloed heeft op de sociale, emotionele en intellectuele ontwikkeling van kinderen (Block, Block & Morrison, 1981). Er zijn echter maar weinig onderzoeken die hebben gekeken naar de samenhang tussen verschillende dimensies van coparenting en internaliserende problemen.

Uit het onderzoek van Grugan en McHale (1997; in McHale, Kuersten, & Lauretti, 1996) is gebleken dat wanneer er (veel) gebruik gemaakt wordt van vijandige en competitieve coparenting, kinderen erg teruggetrokken worden en moeilijkheden hebben wanneer ze geconfronteerd worden met conflicten en/of beslissingen. In het onderzoek van McHale en Rasmussen (1998) is gekeken naar het verband tussen coparenting en internaliserende en externaliserende problemen bij 37 gezinnen met een kind tussen de 8 en 11 maanden oud met een follow-up 3 jaar later. Uit de resultaten komt naar voren dat meningsverschillen betreffende het opvoeden invloed hebben op het emotioneel functioneren van het kind. Kinderen kunnen de verschillen in opvoeden ervaren als een leegte in het gezin wat ze een onveilig, angstig en verdrietig kan gevoel geven. Ook is gebleken dat een hoger niveau van warmte en samenwerking in het gezin samenhangt met een positievere sociale en emotionele ontwikkeling van het kind.

Een soortgelijke bevinding komt terug in het onderzoek van McHale, Rao en Krasnow (2000) waar de samenhang tussen coparenting en het welzijn van kinderen (64 jongens en 36 meisjes) van 4 jaar oud in Beijing is onderzocht. Om het construct coparenting te meten is gebruikt gemaakt van de vragenlijst Coparenting Scale (McHale, 1997). De coparenting dimensies die hier naar voren kwamen komen overeen met de dimensies gevonden in onderzoeken in de westerse samenleving, namelijk Gezinsintegriteit, Conflict en Stellen van grenzen. De dimensie conflict blijkt positief samen te hangen met angst en verdriet van kinderen. In het onderzoek van McConnell en Kerig (2002), waar gekeken is naar de samenhang tussen coparenting en het welzijn van kinderen (35 jongens en 32 meisjes) van 7 tot 11 jaar oud, is gebruik gemaakt van het observatie meetinstrument Coparenting and Family Rating System

(McHale, Kuersten-Hogan, Lauretti & Rasmussen, 2000). De dimensie Vijandigheid en competitie, enigszins te vergelijken met de dimensies Minachting en Conflict van de Coparenting Scale (McHale, 1997), heeft een positieve samenhang met internaliserende problemen bij beide seksen en angst alleen bij jongens.

Deze bevindingen suggereren dat er een samenhang bestaat tussen coparenting en het welzijn van jonge kinderen. Aan de hand hiervan is de tweede onderzoeksvraag van deze thesis; *Wat is de samenhang tussen coparenting en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd?* Verwacht wordt dat naarmate ouders hoger scoren op de dimensie Gezinsintegriteit kinderen op beide leeftijden geen probleemgedrag laten zien. Tevens wordt verwacht dat naarmate ouders hoger scoren op Minachting en Conflict kinderen op beide leeftijden meer internaliserende problemen hebben. Er zijn geen verwachtingen betreft de samenhang tussen internaliserende problemen en de coparenting dimensie Stellen van grenzen, gezien gebrek aan informatie wordt deze samenhang exploratief onderzocht.

De modererende rol van zelfregulatie in de relatie tussen coparenting en internaliserende problemen

Uit de literatuur blijkt dat temperament en opvoeding een belangrijke rol spelen in de sociaal en emotionele ontwikkeling van een kind (Rothbart & Bates, 1998). Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat internaliserend probleemgedrag samen blijkt te hangen met zelfregulatie en coparenting (Hart et al, 1997; Murray & Kochanska, 2002; Robins et al, 1996; McConell & Kerig, 2000, McHale et al, 2000; McHale & Rasmussen, 1998). Hier is gekeken naar de directe samenhang tussen twee variabelen, maar volgens de theorie van Rothbart en Bates (1998) is er ook sprake van een interactie-effect tussen het temperament en ouderfactoren, met betrekking tot de ontwikkeling van het gedrag van een kind. Steeds vaker worden er onderzoeken gedaan naar een modererend effect. Zo komt in verschillende onderzoeken naar voren dat disregulatie meer geassocieerd wordt met probleemgedrag wanneer er sprake is van negatieve en/of strenge opvoeding, vergeleken met een zachtaardige opvoeding (Rubin, Burgess, Dwyer & Hastings, 2003; Morris, Silk, Steinberg, Sessa, Avenevoli & Essex, 2002). Deze onderzoeken hebben echter gekeken naar de interactie tussen zelfregulatie en opvoeding met betrekking tot externaliserend probleemgedrag. Er zijn geen onderzoeken gevonden met betrekking tot internaliserend probleemgedrag.

De derde onderzoeksvraag van deze thesis is daarom; *Wat is de modererende rol van zelfregulatie in de relatie tussen coparenting en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd?* Afgaande op de verwachtingen van de twee voorafgaande vraagstellingen wordt hier

verwacht dat kinderen met een hoge zelfregulatie in combinatie met de coparenting dimensie Minachting, meer internaliserend probleemgedrag vertonen. Ook wordt verwacht dat kinderen met een hoge zelfregulatie in combinatie met de coparenting dimensie Conflict meer internaliserende problemen hebben. Kinderen met een hoge zelfregulatie in combinatie met de coparenting dimensie Gezinsintegriteit hebben naar verwachting minder internaliserende problemen.

2. Methode

Participanten

De onderzoekseenheden zijn 89 tweeouder gezinnen, hun eerstgeboren kinderen die in het begin van dit onderzoek 36 maanden oud waren (range 35 tot 37 maanden) en 81 leraren/leraressen van kinderdagverblijven of peuterspeelzalen. Er is hier gekozen voor eerstgeboren kinderen, omdat uit onderzoek is gebleken dat naarmate ouders meer ervaring met opvoeden hebben gehad steeds effectievere strategieën gaan hanteren (Whiteman, McHale & Crouter, 2003). Aangezien we alle variabelen tussen de kinderen gelijk wilden trekken zijn er alleen gegevens verzameld van eerstgeboren kinderen. Er deden 45 jongens en 44 meisjes mee. De gemiddelde leeftijd van de moeders was 34,5 jaar en van de vaders 36,5 jaar (zie tabel 1). De stellen waren gemiddeld 10,3 jaar (SD = 4,7, range 3-22 jaar) bij elkaar en waren allemaal de biologische ouders van de kinderen. Bij 56% van de gezinnen hadden de kinderen een jonger broertje of zusje. De nationaliteit was voor 98% van de vaders en 99% van de moeders Nederlands. De meerderheid van de ouders hadden een hoge opleiding genoten (23,9% van de moeders en 30,7% van de vaders) en werkten buitenshuis.

Procedure

Dit onderzoek maakt onderdeel uit van een longitudinaal onderzoeksproject naar gezinsvariabelen en het functioneren van kinderen. In dit onderzoek zijn twee meetmomenten, wanneer het kind 3 en wanneer het kind 4 jaar oud is. Om de steekproef voor dit onderzoek samen te stellen, zijn verschillende kinderdagverblijven en peuterspeelzalen in diverse provincies in Nederland benaderd. De kinderdagverblijven en peuterspeelzalen die toegezegd hadden om mee te doen hebben brieven uitgereikt aan ouders met kinderen die nog niet naar school gingen. De brief bevatte informatie over het onderzoek en de vraag of ouders hieraan deel wilde nemen. De ouders die hierin toestemden werden geselecteerd wanneer ze samenwoonden en het eerstgeboren kind bijna 3 jaar oud was.

Om de internaliserende problemen van de kinderen in kaart te brengen werd de leidster van het kinderdagverblijf of peuterspeelzaal gevraagd een vragenlijst in te vullen. Er is gekozen om deze vragenlijst alleen door de leidster van het kinderdagverblijf of peuterspeelzaal af te laten nemen, aangezien ouders het gedrag van hun kinderen vaak niet geheel objectief kunnen reflecteren (Mangelsdorf, Schoppe & Buur, 2000). Deze vragenlijst werd op 3-jarige en 4,5-jarige leeftijd afgenomen. Zelfregulatie werd gemeten door de kinderen op het kinderdagverblijf te observeren tijdens het uitvoeren van 11 daarvoor bestemde taken. Er werd de kinderen verteld dat ze spelletjes gingen doen en na elk taakje werden ze beloond ongeacht hun prestatie. Bij 2 van de 11 taakjes kregen de kinderen een cadeautje, wat onderdeel uitmaakte van de test. De taken werden individueel afgenomen in een ruimte waar geen andere kinderen aanwezig waren. Het afnemen van deze taken werd gedaan door 5 verschillende getrainde studenten en werd vastgelegd door een videocamera. Deze beelden werden vervolgens individueel gecodeerd door getrainde studenten. Ook kregen de ouders beide een vragenlijst om coparenting te meten.

Onderzoeksinstrumenten

Internaliserende problemen

Om de internaliserende problemen van de kinderen te meten is de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ, Nederlandse versie; Goodman, 1997) gebruikt. Deze door de ouders in te vullen vragenlijst bestaat uit 25 items die positieve en negatieve aspecten van gedrag van kinderen weergeven en kunnen onderverdeeld worden in vijf schalen, namelijk emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/concentratie, relatieproblemen met leeftijdsgenootjes en prosociaal gedrag. Aan de hand van de schaal emotionele symptomen kunnen internaliserende problemen gemeten worden. Uit onderzoek is gebleken dat deze met de CBCL vergeleken relatief korte vragenlijst evengoed internaliserende problemen detecteert als de CBCL (Goodman & Scott, 1999). De schaal emotionele symptomen bestaat uit 5 items waarbij de ouders en de leidster van het kinderdagverblijf of peuterspeelzaal antwoord kunnen geven in een 3-puntsschaal (*niet waar, een beetje waar en zeker waar*). Een voorbeeld van een item; “*Heeft veel zorgen, lijkt vaak over dingen in te zitten*”. Voor de totale score voor internaliserende problemen is het gemiddelde genomen van de 5 items. Cronbach’s Alpha van de leidsters is op 3-jarige leeftijd 0.61 en op 4,5-jarige leeftijd 0.68.

Zelfregulatie

De zelfregulatie van de kinderen is gemeten aan de hand van 11 taken van de Effortful Control Battery (Kochanska et al, 2000). Deze 11 taken zijn in het Nederlands vertaald en getest in een pilot-onderzoek.

Schildpad en Konijn Bij deze taak liet het kind een poppetje, een schildpad (*langzaam*) en een konijn (*snel*) van de wei op een pad naar de boerderij lopen. Alle drie de figuren moeten twee keer over het pad en per figuur werd een gemiddelde tijd berekend. De gemiddelde rondetijd van het konijn werd afgetrokken van de gemiddelde rondetijd van de schildpad.

Fluisterspel Tijdens deze taak liett de onderzoeker het kind 12 plaatjes zien met daarop verschillende populaire stripfiguren met de instructie de namen van deze tekenfiguren te fluisteren. De scores varieerden van 0 (*schreeuwt*), tot 1 (*praat normaal*), tot 2 (*zegt niets*) tot 3 (*fluistert*). Deze scores werden voor alle 12 kaarten bij elkaar opgeteld tot een eindscore.

Tongspel Bij deze taak werd het kind gevraagd een smartie op zijn of haar tong te houden zonder erop te bijten of hem op te eten. Eerst werd het taakje geoefend en daarna werd het nog drie keer herhaald en duurde het 10, 40 en 30 seconden voordat de onderzoeker aangaf dat het kind de smartie op mag eten. Er werd het gemiddelde berekend over deze drie pogingen.

Vormtaak Deze taak meet de capaciteit om zich op een subdominant plaatje in plaats van een dominant plaatje te richten. De onderzoeker liet drie grote en drie kleine fruitsoorten zien, waarvan de namen en de betekenis van groot en klein werden geoefend. Vervolgens kreeg het kind drie plaatjes te zien met een klein plaatje van een fruitsoort in een groot plaatje van een fruitsoort (*een kleine appel in een grote banaan*) en werd het kind gevraagd het kleine plaatje van een fruitsoort aan te wijzen (*“kan je me de kleine appel aanwijzen?”*). De scores varieerden van 1 (*grote of incorrecte vorm wordt aangewezen zonder correctie*), tot 2 (*grote vorm wordt aangewezen, maar verandert dan correct het antwoord*) tot 3 (*correcte antwoord wordt gegeven*). Van de drie pogingen werd een gemiddelde berekend.

Geschenk 1 – Ingepakt cadeautje Voor dit taakje had de onderzoeker een cadeautje en inpakpapier bij zich. Hij/zij vroeg het kind om met zijn/haar rug naar de onderzoeker toe te gaan zitten en niet te kijken naar het inpakken. Wanneer het cadeautje ingepakt was, legde de onderzoeker het cadeautje voor het kind op tafel. Voordat hij/zij de kamer uitging om nog een strik te zoeken werd het kind gevraagd gedurende zijn/haar afwezigheid (*180 sec*) het cadeautje niet aan te raken. De scores tijdens het inpakken, gaven het kijken en omdraaien weer, op een schaal van 1 (*draait om en blijft kijken*) tot 5 (*kijkt niet*) en de tijd tot het kijken en omdraaien (*60 sec wanneer niet gekeken en niet omgedraaid*). De scores tijdens het wachten op de strik gaven het aanraken van het cadeau weer, op een schaal van 1 (*maakt cadeau open*) tot 4 (*raakt het*

cadeau nooit aan) en de tijd tot het aanraken, oppakken of openmaken. Van de gestandaardiseerde scores werd een gemiddelde van de ‘inpakcores’ en een gemiddelde van ‘het wachten op de strik-scores’ berekend.

Loop langzaam over een lijn Bij deze taak werd het kind gevraagd om zo langzaam mogelijk over een lijn op de grond van 1,8 meter te lopen. Het kind liep drie keer over de lijn, waarvan de laatste twee keer zo langzaam mogelijk. De gemiddelde tijd van deze laatste twee pogingen werd berekend.

Tekentaak Het kind tekende een rechte lijn tussen twee stripfiguren en tekent een cirkel, en kreeg voor alle twee figuren drie pogingen (*normaal, snel en langzaam*). De uiteindelijke score was de gemiddelde tijd van de twee langzame pogingen minus de gemiddelde tijd van de twee snelle pogingen.

Toren Tijdens deze taak bouwden de onderzoeker en het kind samen een blokken toren, door om de beurt een blokje neer te leggen, nadat uitgelegd was wat ‘om de beurt gaan’ inhoudt. De onderzoeker wachtte elke keer totdat het kind zelf aangaf dat hij/zij aan de beurt was. Het totaal aantal geplaatste blokken (vermenigvuldigd met 10) werd gedeeld door het aantal blokken dat het kind had geplaatst. Er werden punten bijgegeven wanneer een kind bij een hoge toren voorzichtig een blokje van de top afhaalde en punten afgetrokken wanneer een kind de toren omgooide. Nadat deze scores bij elkaar waren opgeteld, werd het gemiddelde genomen van de twee pogingen.

Snack pauze Bij deze taak is het de bedoeling dat het kind zijn/haar handen op een mat op de tafel houdt, waar ook een smartie onder een doorzichtige beker op ligt. Wanneer de onderzoeker een belletje rinkelt, mag het kind de beker optillen en de smartie opeten. Het taakje werd 4 keer herhaald (*10, 20, 30 en 15 sec*) en de scores varieerden van 1 (*het kind eet smartie voor het oppakken van de bel*) tot 7 (*kind wacht tot de bel is gegaan*). Er werden punten bijgegeven (*max 2*) wanneer het kind in staat was om zijn/haar handen op de mat te houden. Voor de eindscore werd het gemiddelde genomen van alle 4 de pogingen.

Leuk speelgoed Voor deze taak werd het kind gevraagd zijn/haar handen op schoot te houden, terwijl de onderzoeker een doos met speelgoed voor het kind neerzette. De onderzoeker vroeg het kind hem/haar te vertellen met welke speelgoed hij/zij het liefst wilde spelen, zonder de handen van schoot te halen. De scores varieerden van 0 (*kind pakt speelgoed uit de doos*), tot 3 (*kind wijst speelgoed aan*), tot 5 (*kind haalt niet de handen van schoot*). Ook de tijd vanaf het openen van de doos tot aan het kiezen van het speelgoed werd gemeten.

Geschenk 2 – Cadeau in tas Tijdens taak deze legde de onderzoeker een mooie tas met een ingepakt cadeautje erin op tafel en vroeg het kind op zijn/haar stoel te blijven en de tas niet

aan te raken, terwijl de onderzoeker op de gang naar een strik ging zoeken (180 sec). De scores tijdens het wachten varieerden van 1 (*kind haalt geschenk uit tas*) tot 5 (*kind raakt de tas niet aan*). Ook de tijd tot aanraken van de tas tot het pakken van het geschenk, als de tijd dat het kind op zijn stoel zit werd gemeten (*van 1 = minder dan 30 sec tot 4 = meer dan 120 sec*).

De taken werden opgenomen op video en gecodeerd door vijf verschillende getrainde codeurs. De betrouwbaarheid van de gescoorde data is berekend aan de hand van Cohen's Kappa, waarvan 0.79 het gemiddelde is van de verschillende taken. De gemiddelde Kappa's varieerden per taak van 0.63 (Geschenk 2 –Cadeau in tas) tot 0.85 (Geschenk 1 – Ingepakt cadeautje). Voor de taken waar de tijd in seconden is gescoord, is in seconden is berekend hoeveel procent van de scores overeenkwam. De percentages varieerden per taak van 88% (Geschenk 1 – Ingepakt cadeautje) tot 99% (Tongspel). Het gemiddelde percentage overeenstemming is 92%. Van alle taken is een gestandaardiseerde score berekend en gemiddeld tot een eindscore van de zelfregulatie batterij.

Coparenting

Aan de hand van de Coparenting Scale (McHale, 1997; Mchale et al, 2000) wordt het construct coparenting gemeten. Deze vragenlijst meet hoe vaak ouderlijk gedrag dat het gezinsgevoel behartigt of verzwakt, voorkomt binnen het gezin. Hier is gebruik gemaakt van een versie van 18 items die in het Nederlands vertaald en in een pilot-onderzoek getest zijn. De vragenlijst wordt door de ouders ingevuld zodat zowel de openlijke als de verborgen gedragingen van coparenting gemeten worden (McHale, 1997). Dit houdt in dat er vragen gesteld worden over de interacties tussen respondent, partner en kind wanneer deze allemaal bij elkaar zijn, en dat er vragen gesteld worden over de interacties tussen respondent en kind wanneer de partner afwezig is. Er wordt de ouders gevraagd uit te gaan van een paar weken terug en zich te bedenken hoe vaak zij het in de vragenlijst beschreven gedrag hebben laten zien. Ouders kunnen antwoord geven in een 7-puntsschaal, waarbij de antwoorden variëren van 1 (*met zekerheid nooit*) tot 7 (*bijna altijd; 1-2 keer in een uur*). Een voorbeeld van een item betreffende openlijk gedrag; "*Hoe vaak in een doorsnee week: Geeft u een bevestiging of complimentje over uw partner aan uw kind?*" en een voorbeeld van een item betreffende verborgen gedrag; "*Hoe vaak in een doorsnee week: Maakt u een opmerking over uw partner die misschien een wat negatief gevoel kan losmaken bij uw kind?*".

Aan de hand van Mchale (1997) zijn de items onderverdeeld in de vier dimensies *Gezinsintegriteit*, *Minachting*, *Conflict* en *Stellen van grenzen*. De dimensie *Gezinsintegriteit* bevat 7 items, de dimensie *Minachting* 3 items, de dimensie *Conflict* 4 items en de dimensie

Stellen van grenzen 4 items. Per dimensie is de eindscore berekend door het gemiddelde te nemen van de items. Cronbach's Alpha voor Gezinsintegriteit is 0.83, voor Minachting 0.63, voor Conflict 0.64 en voor Stellen van grenzen 0.44. Vanwege de lage betrouwbaarheid van de dimensie Stellen van grenzen wordt deze niet meegenomen in de metingen.

3. Resultaten

Beschrijvende analyses

De gemiddelden en standaarddeviaties van de variabelen staan in tabel 1. Aan de hand van een gekoppelde t-toets (paired t-test) is gebleken dat er geen verschil bestaat tussen internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd voor jongens $t(34) = -.89$, ns, en meisjes, $t(25) = -1.21$, ns.

Correlaties tussen de variabelen kunnen gevonden worden in tabel 2. Er wordt een positief significant verband gevonden tussen de coparenting dimensies minachting en conflict ($r = .47$, $p < .01$). Er is sprake van een positieve trend tussen internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar ($r = .23$, $p < .10$) en een negatieve trend tussen de coparenting dimensies gezinsintegriteit en minachting ($r = -.22$, $p < .10$).

Tabel 1
Gemiddelden en standaarddeviaties van alle variabelen voor jongens en meisjes

Variabelen	Totaal		Jongens		Meisjes	
	M	SD	M	SD	M	SD
Internaliserende problemen 3 jaar	.96	1.29	.89	1.20	1.07	1.46
Internaliserende problemen 4,5 jaar	1.36	1.71	1.25	1.63	1.41	1.85
Zelfregulatie kind	-.01	.41	-.06	.45	.13	.37
Coparenting						
Gezinsintegriteit	5.40	.42	5.38	.43	5.42	.42
Minachting	2.29	.59	2.23	.56	2.36	.63
Conflict	3.41	.67	3.33	.65	3.52	.68

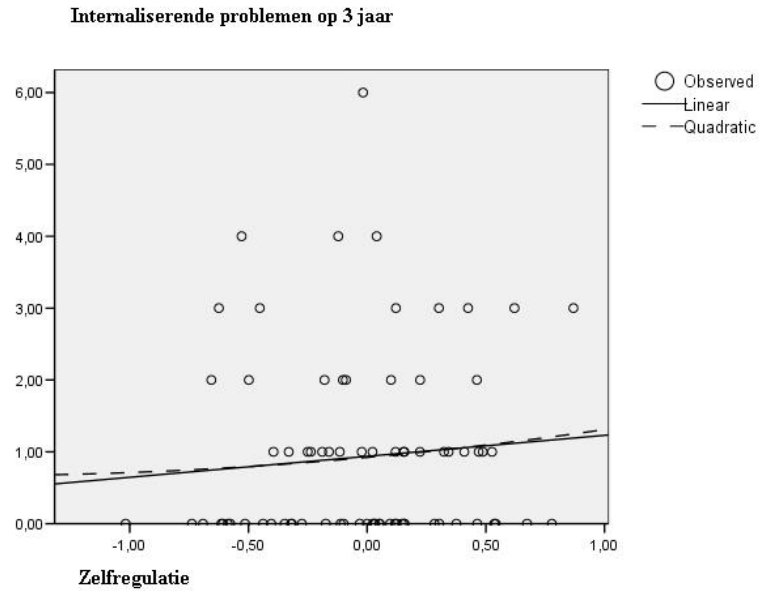
Tabel 2
Correlaties tussen alle variabelen

	1	2	3	4	5	6
1. Internaliserende problemen 3 jaar	–					
2. Internaliserende problemen 4,5 jaar	.23 ⁺	–				
3. Zelfregulatie kind	.07	-.03	–			
4. Gezinsintegriteit	-.08	-.14	-.07	–		
5. Minachting	-.06	.09	-.13	-.22 ⁺	–	
6. Conflict	.05	.02	-.05	-.18	.47**	–

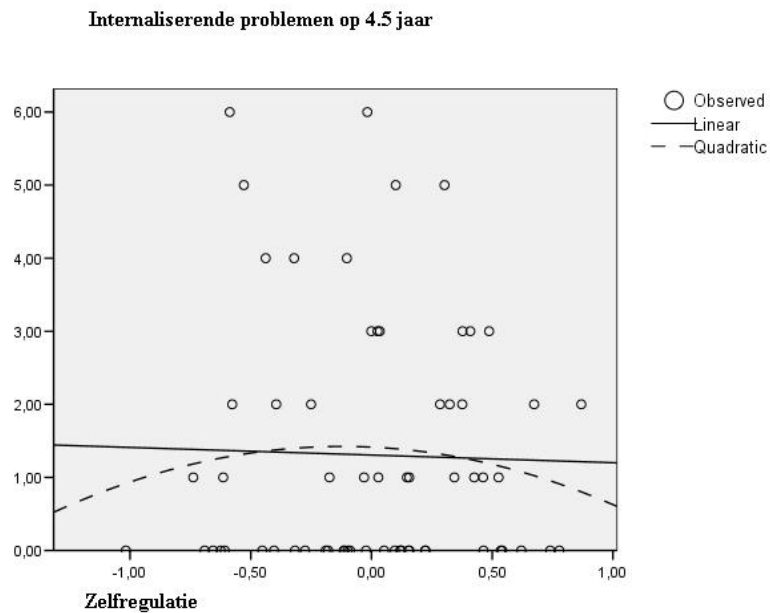
** $p < .01$; ⁺ $p < .10$

De samenhang van zelfregulatie en coparenting met internaliserende problemen

Het verband tussen zelfregulatie en internaliserende problemen is bekeken aan de hand van een correlatie analyse. Er werd geen significant verband gevonden tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op 3 jaar, en zelfregulatie en internaliserende problemen op 4,5 jaar. Daarnaast is er gekeken of er sprake is van een curve lineair verband aan de hand van twee enkelvoudige regressie analyses waarbij een schatting wordt gemaakt van de curve. Bij beide analyses werd zelfregulatie ingevoerd als onafhankelijke variabele en werden internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar apart ingevoerd als onafhankelijke variabele. De lineaire en kwadratische verbanden zijn berekend (zie *figuur 1 en 2*). Bij internaliserende problemen op 3 jarige leeftijd wordt geen significant lineair en kwadratisch verband gevonden met zelfregulatie. Beide modellen verklaren 0.9% van het verband met zelfregulatie. Bij internaliserende problemen op 4,5 jarige leeftijd wordt eveneens geen significant lineair en kwadratisch verband gevonden met zelfregulatie. Een lineair model verklaart 0.1% en een kwadratisch model verklaart 0.7% van het verband met zelfregulatie.



Figuur 1. Het curve lineair verband tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op 3 jaar.



Figuur 2. Het curve lineair verband tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op 4,5 jaar.

Het verband tussen internaliserende problemen en de verschillende dimensies van coparenting is bekeken aan de hand van een correlatie analyse. Er wordt geen significant verband gevonden tussen internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd en de verschillende coparenting dimensies.

De modererende rol van zelfregulatie in de relatie tussen coparenting en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar

Voordat er verschillende hiërarchische multiple regressie analyses zijn uitgevoerd om de modererende rol van coparenting in de relatie tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jarige leeftijd te onderzoeken, zijn de gestandaardiseerde scores van de variabelen zelfregulatie, gezinsintegriteit, minachting en conflict berekend. Er zijn interactievariabelen berekend door de gestandaardiseerde scores van zelfregulatie en de verschillende coparenting dimensies te vermenigvuldigen. Wanneer een interactie significant blijkt te zijn, worden de data per leeftijdsgroep in twee groepen verdeeld met een hoge zelfregulatie (hoger dan het gemiddelde, $M = -.01$) en een lage zelfregulatie (lager dan het gemiddelde, $M = -.01$). Voor de lage en de hoge zelfregulatie groep worden per leeftijdsgroep opnieuw enkelvoudige regressie analyses uitgevoerd, met internaliserende problemen als afhankelijke variabele en de gestandaardiseerde score van de betreffende coparenting dimensie als onafhankelijke variabele. De functie van een regressielijn kan met behulp de constante en de B waarde, die de helling van de regressielijn weergeeft, voor een gedeelte ingevuld worden ($y = Bx + C$). Er worden twee regressielijnen getekend in de interactie grafiek, waarvan één voor de x-waarde een hoog niveau van de coparenting dimensie (1.00) heeft en de andere voor de x-waarde een laag niveau van de coparenting dimensie (-1.00) heeft.

Er zijn in totaal zes hiërarchische multiple regressie analyses uitgevoerd, waarbij de drie coparenting dimensies apart werden bekeken met als afhankelijke variabelen internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar. In elke regressie analyse is zelfregulatie in de eerste stap ingevoerd, de coparenting dimensies in de tweede stap en de interactievariabelen in de derde stap. De interacties waren niet significant (zie tabel 4, 5 en 6).

Tabel 4

De interactie tussen zelfregulatie en gezinsintegriteit in de relatie met internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar

Stap	Onafhankelijke variabele	Internaliserende problemen 3 jaar		Internaliserende problemen 4,5 jaar	
		ΔR^2	β	ΔR^2	β
1.	Zelfregulatie	.01	.10	.00	-.02
2.	Gezinsintegriteit	.01	-.08	.02	-.13
3.	Zelfregulatie x Gezinsintegriteit	.01	.08	.00	.03

Tabel 5

De interactie tussen zelfregulatie en minachting in de relatie met internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar

Stap	Onafhankelijke variabele	Internaliserende problemen 3 jaar		Internaliserende problemen 4,5 jaar	
		ΔR^2	β	ΔR^2	β
1.	Zelfregulatie	.01	.10	.00	-.02
2.	Minachting	.00	-.04	.02	.13
3.	Zelfregulatie x Minachting	.01	-.10	.03	-.18

Tabel 6

De interactie tussen zelfregulatie en conflict in de relatie met internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar

Stap	Onafhankelijke variabele	Internaliserende problemen 3 jaar		Internaliserende problemen 4,5 jaar	
		ΔR^2	β	ΔR^2	β
1.	Zelfregulatie	.01	.10	.00	-.02
2.	Conflict	.00	.04	.0	.06
3.	Zelfregulatie x Conflict	.00	-.04	.02	-.13

De bijdrage van internaliserende problemen, sekse, zelfregulatie en coparenting op internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar

Naast de analyses die zijn uitgevoerd om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen, zijn er aanvullend twee hiërarchische multiple regressie analyses uitgevoerd om de bijdrage van de onderzochte variabelen op internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar te kunnen onderzoeken. Voor de eerste hiërarchische multiple regressie werd internaliserende problemen op 3 jaar als afhankelijke variabele genomen. In de eerste stap werd sekse ingevoerd, in de tweede stap zelfregulatie en in de derde stap de coparenting dimensies. Voor de tweede multiple regressie werd internaliserende problemen op 4,5 jaar als afhankelijke variabele genomen. Hier werden ook sekse, zelfregulatie en de coparenting dimensies ingevoerd in de opeenvolgende stappen met als extra variabele internaliserende problemen op 3 jaar in de eerste stap.

De variabelen sekse, zelfregulatie en coparenting verklaren bij elkaar 5% van de variantie van internaliserende problemen op 3 jaar. Internaliserende problemen op 3 jaar, sekse, zelfregulatie en coparenting verklaren bij elkaar 13% van de variantie van internaliserende problemen op 4,5 jaar. Internaliserende problemen op 3 jaar is een significante voorspeller voor internaliserende problemen op 4,5 jaar, waarbij meer internaliserende problemen op 3 jaar geassocieerd is met meer internaliserende problemen op 4,5 jaar (zie tabel 7).

Tabel 7

De bijdrage van internaliserende problemen op 3 jaar, sekse, zelfregulatie en coparenting en op 4,5 jaar aan de hand van internaliserende problemen op 3 jaar, sekse, zelfregulatie en coparenting

Stap	Onafhankelijke variabele	Internaliserende problemen 3 jaar		Internaliserende problemen 4,5 jaar	
		ΔR^2	β	ΔR^2	β
	Internaliserende problemen 3 jaar	-	-	.11**	.34*
2	Sekse	.01	.06	.01	.10
3	Zelfregulatie	.01	.07	.00	-.05
4	Coparenting	.03		.01	
	Gezinsintegriteit		-.09		-.03
	Minachting		-.09		.11
	Conflict		.05		-.04

** $p < .01$; * $p < .05$

4. Discussie

Internaliserende problemen is een belangrijk onderwerp om onderzoek naar te doen aangezien dit gedrag op jonge leeftijd al een behoorlijke voorspeller is voor het ontwikkelen van psychopathologieën in de latere jaren. Internaliserend probleemgedrag is echter vergeleken met externaliserend probleemgedrag moeilijker te detecteren en wordt daarom vaak pas laat of soms helemaal niet opgemerkt. Zodoende is het van belang onderzoek te doen naar de voorspellers van internaliserende problemen, gezien de gevolgen die deze problemen kunnen hebben. In de toekomst kunnen behandelingen hierop afgestemd worden en kan er eventueel eerder geïntervenieerd worden. Met deze thesis is gekeken naar het verband tussen de kindfactor zelfregulatie en de ouderfactor, en internaliserende problemen bij peuters.

Het eerste doel van deze thesis is de directe samenhang tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op 3 en op 4,5 jarige leeftijd onderzoeken. Uit de resultaten komt naar voren dat er geen sprake is van een samenhang tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op beide leeftijden. In tegenstelling tot de verwachtingen is er geen curve lineair verband gevonden tussen zelfregulatie en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar. Gekeken naar de literatuur blijkt er inconsistentie te zijn betreft de samenhang tussen zelfregulatie en internaliserende problemen. Verschillende onderzoeken geven aan een verband te vinden tussen een lage zelfregulatie en internaliserend probleemgedrag (Muris & Ollendick, 2005; Oldehinkel et al, 2004; Veenstra & Ormel, 2004), anderen geven aan een verband te vinden tussen een hoge zelfregulatie en internaliserend probleemgedrag (Hart et al, 1997; Murray & Kochanska, 2002; Robins et al, 1996) en weer ander onderzoek vindt net als in dit onderzoek geen verband tussen

zelfregulatie en internaliserende problemen (Oosterlaan & Sergeant, 1996).

Een verklaring voor het vinden van geen verband kan te maken hebben met de manier waarop zelfregulatie in dit onderzoek gemeten is. Zoals al eerder vermeld zijn internaliserende problemen vergeleken met externaliserende problemen, moeilijker waar te nemen. De emoties en het gedrag worden bij internaliserende problemen naar binnen gericht, terwijl deze bij externaliserende problemen naar buiten worden gericht. Het construct dat in deze thesis gebruikt is om zelfregulatie te operationaliseren (effortful control) is gemeten aan de hand van de Effortful Control Battery van Kochanska en collega's (2000). Hier worden vooral observeerbare gedragingen gemeten. Het is mogelijk dat wanneer er onderzoek gedaan wordt met behulp een andere vorm van zelfregulatie, namelijk emotie regulatie, er een sterkere samenhang gevonden wordt. Een derde verklaring kan zijn dat er geen verband gevonden wordt doordat beide variabelen geoperationaliseerd zijn aan de hand van verschillende methoden (observatie en rapportage) en door verschillende informanten (getrainde studenten en leidsters van het kinderdagverblijf/peuterspeelzaal).

Het tweede doel van deze thesis is de directe samenhang tussen coparenting en internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar onderzoeken. Er blijkt geen verband te bestaan tussen deze twee variabelen. Dit komt niet overeen met eerder gevonden onderzoek, waaruit blijkt dat negatieve vormen van coparenting vaak samengaan met meer internaliserende problemen (Grugan & McHale, 1997; in McHale et al, 1996; McHale, Rao & Krasnow; McConnell & Kerig, 2002) en positieve vormen van coparenting vaak samengaan met minder gedragsproblemen (McHale & Rasmussen, 1998). Een verklaring voor vinden van geen verband zou kunnen zijn dat jonge kinderen van 3 en 4,5 jaar de manier waarop ouders samenwerken betreffende niet bewust meemaken, omdat dit nog te ver afstaat van hen afstaat.

Het derde doel van deze thesis is de modererende rol van zelfregulatie op coparenting in relatie met internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar onderzoeken. Er kan gezegd worden dat er geen sprake is van een interactie effect tussen zelfregulatie en coparenting wanneer er gekeken is naar internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar. Rothbart en Bates (1998) geven met hun theorie aan dat persoonlijke kenmerken en opvoedingskenmerken invloed op elkaar kunnen hebben met betrekking op het gedrag. Er is geen onderzoek gevonden waar er gekeken is naar de modererende rol van zelfregulatie op opvoedingskenmerken met betrekking op internaliserende problemen. In de literatuur is veel meer bekend over moderatie met betrekking op externaliserende gedragsproblemen (Calkins, 2002).

Wel is een positieve samenhang gevonden tussen de twee coparenting dimensies minachting en conflict. Dit zijn beide negatieve vormen van coparenting die waarschijnlijk bij

een slechte samenwerking betreffende de opvoeding vaak gezamenlijk voorkomen. Ook is er een negatieve trend gevonden tussen de coparenting dimensies minachting en gezinsintegriteit. Dit betekent dat wanneer er in een gezin sprake is van de coparenting dimensie gezinsintegriteit, de coparenting dimensie minachting zich in dit gezin waarschijnlijk minder voordoet. Ook is er een positieve trend gevonden tussen internaliserende problemen op 3 en 4,5 jaar, wat betekent dat meer internaliserend probleemgedrag op 3 jaar samenhangt met meer internaliserende probleemgedrag op 4,5 jaar. Tevens blijkt uit een aanvullende analyse dat internaliserende problemen op 3 jaar de internaliserende problemen op 4,5 jaar voorspellen. Aan de hand van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat internaliserende problemen stabiel blijken te zijn tussen 3 en 4,5 jarige leeftijd. Dit komt overeen met onderzoeken uit de literatuur waaruit blijkt dat er al vanaf jonge leeftijd een stabiliteit bestaat in internaliserende problemen (Reynolds, 1992).

Dit onderzoek heeft een aantal beperkingen. Allereerst is de groep die meewerkte aan het onderzoek tamelijk homogeen. Het zijn vooral blanke, tweelouder gezinnen waarvan de ouders beide een goede opleiding en een goed inkomen hebben. Dat deze gezinnen goed meedraaien in de maatschappij kan ervoor gezorgd hebben dat er bij een beperkt aantal kinderen sprake was van internaliserende problemen. Wellicht zouden er sterkere verbanden zijn gevonden wanneer er meer gezinnen mee hadden gedaan met een lage(re) sociale status, die meer stress beleven en wanneer er sprake was geweest van een grotere diversiteit in etnische groepen. In vervolg onderzoek zou er een meer diverse steekproef genomen kunnen worden. Als tweede waren er een aantal missende waarden in de data en zou een grotere steekproef voor sterkere verbanden gezorgd hebben. Daarnaast zijn de internaliserende problemen van de kinderen op twee momenten gemeten, hoewel zelfregulatie en coparenting enkel is gemeten wanneer het kind 3 jaar oud was. Om een completer beeld te krijgen van de samenhang van deze twee variabelen en internaliserende problemen kunnen zelfregulatie en coparenting in vervolg onderzoek op meerdere tijdstippen gemeten worden. Ook kunnen de variabelen gemeten worden op latere leeftijden. Voor vervolg onderzoek zou er gekeken kunnen worden naar het verband tussen emotie regulatie als concept voor zelfregulatie, en internaliserende problemen.

Over het algemeen kan er aan de hand van de resultaten van deze thesis geconcludeerd worden dat er geen verband bestaat tussen internaliserend probleemgedrag en de variabelen zelfregulatie en coparenting.

Referenties

- Block, J. H., & Block, J. (1980). The role of ego-control and ego-resiliency in the organization of behavior. In W. A. Collins (Ed.), *Development of cognition, affect, and social relations* (Vol. 13, pp. 294). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Block, J. H., Block, J. & Morrison, A. (1981). Parental agreement-disagreement on child-rearing orientations and gender-related personality correlates in children. *Child Development*, 52, 965-974.
- Calkins, S. D. (2002). Does aversive behaviour during toddlerhood matter? The effect of difficult temperament on maternal perceptions and behaviour. *Infant Mental Health Journal*, 23, 381-402
- Costa, N. M., Weems, C. F., Pellerin, K., & Dalton, R. (2006). Parenting stress and childhood psychopathology: An examination of specificity to internalizing and externalizing symptoms. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 28, 113-122.
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review Psychology*, 48, 243-267.
- Derryberry, D., & Rothbart, M. K. (1997) Reactive and effortful processes in the organization of temperament. *Development and Psychopathology*, 9, 633-652.
- Earls, F. (1980). Prevalence of behavior problems in 3-year old children: A cross-national replication. *Archives of General Psychiatry*, 37, 1153-1157.
- Egeland, B., Pianta, R., & Ogawa, J. (1996). Early behavior problems: Pathway to mental disorders in adolescence. *Developmental and Psychopathology*, 8, 735-749.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581-586.
- Goodman, R., & Scott, S. (1999). Comparing the strengths and difficulties questionnaire and the child behavior checklist: Is small beautiful? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27, 17-24.
- Hart, D., Hofmann, V., Edelstein, W., & Keller, M. (1997). The relation of childhood personality types to adolescent behavior and development: A longitudinal study of Icelandic children. *Developmental Psychology*, 33, 2, 195-205.
- Kochanska, G., Coy, K. C., & Murray, K. T. (2001). The development of self-regulation in the first four years of life. *Child Development*, 72, 1091-1111.
- Kochanska, G., Aksan, N., & Koenig, A. L. (1995). A longitudinal study of the roots of preschoolers' conscience: Committed compliance and emerging internalization. *Child development*, 66, 1752-1769.

- Kochanska, G., Murray, K. T., & Coy, K. C. (1997). Inhibitory control as a contributor to conscience in childhood: From toddler to early school age. *Child Development, 68*, 2, 263-277.
- Kochanska, G., Murray, K. T., & Harlan, E. T. (2000). Effortful control in early childhood: Continuity and change, antecedents and implications for social development. *Developmental Psychology, 36*, 2, 220-232.
- Kopp, C. B. (1982). Antecedents of self-regulation: A developmental perspective. *Developmental Psychology, 18*, 199-214.
- Lavigne, J.V., Arend, R., Rosenbaum, D., Binns, H.J., Kaufer-Cristoffel K., & Gibbons, R.D. (1998). Psychiatric disorders with onset in the preschool years: I. Stability of diagnoses. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 37*, 1246-1254.
- Lengua, L. J., & Long, A. C. (2002). The role of emotionality and self-regulation in the appraisal-coping process: Tests of direct and moderating effects. *Journal of Applied Developmental Psychology, 23*, 471-493.
- Mangelsdorf, S. C., Schoppe, S. J., & Buur, H. (2000). The meaning of parental reports: A contextual approach to the study of temperament and behavior problems in childhood. In V. J. Molfese & D. L. Molfese (Eds.), *Temperament and personality development across the life span* (pp. 121-140). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mesman, J., & Koot, H. (2000). Early predictors of preadolescent internalizing and externalizing DSM-IV diagnoses. In: Mesman, J. & Koot, H. (Eds.) *Preadolescent Internalizing and Externalizing Psychopathology. A Developmental Perspective* (23-37). Optima Rotterdam.
- Minuchin, S (1974). *Families and family therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- McConnell, M. C., & Kerig, P. K. (2002). Assessing coparenting in families of school-age children: Validation of the Coparenting and Family Rating System. *Canadian Journal of Behavioral Science, 34*, 44-58.
- McHale, J. (1995) Co-parenting and triadic interactions during infancy: The roles of marital distress and child gender. *Developmental Psychology, 31*, 985-996.
- McHale, J. P. (1997). Overt and covert coparenting processes in the family. *Family Process, 36*, 183-201.
- McHale, J. P., Khazan, I., Erera, P., Rotman, T., DeCoursey, W., & McConnell, M. C. (2002) Titel artikel. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 3. Being and Becoming a Parent* (2nd ed., pp. 75-107). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- McHale, J. P., Kuersten, R., & Lauretti, A. (1996). New directions in the study of family-level dynamics during infancy and early childhood. In J. McHale & P. Cowan (Eds.), *New*

- directions for child development: Vol. 74. Understanding how family-level dynamics affect children's development: Studies of two-parent families* (pp. 5-26). San Francisco: Jossey-Bass.
- McHale, J. P., Kuersten-Hogan, R., Lauretti, A., & Rasmussen, J. L. (2000). Parental reports of coparenting and observed coparenting behavior during the toddler period. *Journal of Family Psychology, 14*, 220-236.
- McHale, J. P., & Rasmussen, J. L. (1998). Coparental and family group-level dynamics during infancy: Early family precursors of child and family functioning during preschool. *Development and Psychopathology, 10*, 39-59.
- McHale, J. P., Rao, P., & Krasnow, A. D. (2000). Constructing family climates: Chinese mothers' reports of their co-parenting behaviour and preschoolers' adaptation. *International Journal of Behavioral Development, 24*, 111-118.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenevoli, S., & Essex, M. J. (2002). Temperamental vulnerability and negative parenting as interacting predictors of child adjustment. *Journal of Marriage and Family, 64*, 461-471.
- Murray, K. T., & Kochanska, G. (2002). Effortful control: Factor structure and relation to externalizing and internalizing behaviors. *Journal of Abnormal Child Psychology, 30*, 503-514.
- Muris, P., & Ollendick, T. H. (2005). The role of temperament in the etiology of child psychopathology. *Clinical Child and Family Psychology Review, 8*, 4, 271-289.
- Oldehinkel, A. J., Hartman, C. A., De Winter, A. F., Veenstra, R., & Ormel, J. (2004). Temperament profiles associated with internalizing and externalizing problems in preadolescence. *Development and Psychopathology, 16*, 421-440.
- Oosterlaan, J., & Sergeant, J. A. (1996). Inhibition in ADHD, aggressive, and anxious children: A biologically based model of child psychopathology. *Journal of Abnormal Child Psychology, 24*, 19-36.
- Reynolds, W. M. (1992). The study of internalizing disorders in children and adolescents. In W. M. Reynolds (Ed.), *Internalizing Disorders in Children and Adolescents*. John Wiley & Sons, Inc.
- Robins, R. W., John, O. P., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Stouthamer-Loeber, M. (1996). Resilient, overcontrolled, and undercontrolled boys: Three replicable personality types. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 157-171.
- Rothbart, M. K. (1988). Temperament and the development of inhibited approach. *Child Development, 59*, 1241-1250.

- Rothbart, M. K. (2004) Temperament and the pursuit of an integrated developmental psychology. *Merrill–Palmer Quarterly*, 50, 4, 492-505.
- Rothbart, M. K., & Ahadi, S. A. (1994). Temperament and the development of personality. *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 1, 55-66.
- Rothbart, M. K., & Bates, J. E. (1998). Temperament. In W. Damon, Lerner R. M. (Series Eds.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional and personality development* (6th ed., pp. 99–166). New York: Wiley.
- Rubin, K. H., Burgess, K. B., Dwyer, K. M., & Hastings, P. D. (2003). Predicting preschoolers' externalizing behaviors from toddler temperament, conflict, and maternal negativity. *Developmental Psychology*, 39, 164-176.
- Salmon, K., & Pereira, J. K. (2002). Predicting children's response to an invasive medical investigation: The influence of effortful control and parent behavior. *Journal of Pediatric Psychology*, 27, 227–233.
- Schwartz, P. (1994). *Peer Marriage: How Love between Equals Really Works*. New York: the Free Press.
- Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B., Popp, T., Smith, C. L., Kupfer, A., Greving, K., Liew, J., & Hofer, C. (2007). Relations of maternal socialization and toddlers' effortful control to children's adjustment and social competence. *Developmental Psychology*, 43, 5, 1170-1186.
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2003). What parents learn from experience: The first child as a first draft? *Journal of Marriage and Family*, 65, 608-621.